

İNTERNET ÇAĞINDA AİLE İÇİ İLETİŞİMDE İNFLUENCERLAR VE DİJİTAL KUTUPLAŞMA ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Afgan RASULOV²

Gülsüm ÇALIŞIR³

ÖZ

Araştırma Makalesi

Research Article

² Gümüşhane Üniversitesi
İletişim Fakültesi, Gümüşhane,
Türkiye

E-Posta
afganrasulov@gmail.com
ORCID
0000-0002-7813-0708

³ Doç. Dr.
Gümüşhane Üniversitesi İletişim
Fakültesi, Gümüşhane, Türkiye

E-Posta
gulsumcalisir@yahoo.com
ORCID
0000-0003-3631-6819

Başvuru Tarihi / Received

22.04.2025

Kabul Tarihi / Accepted

26.09.2025

Bu makalede, dijital çağın aile içi iletişim dinamikleri üzerindeki etkileri ve özellikle influencerların rolü ile dijital kutuplaşmanın aile ilişkilerine yansımaları incelenmiştir. Araştırma, internet ve sosyal medya konusunda yüksek farkındalığa sahip influencerlar ile dijital teknolojilere yeterince hakim olmayan ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşimleri yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla değerlendirmiştir. Toplam 22 influencer ile gerçekleştirilen görüşmelerin titizlikle deşifre edilmesi ve literatürle entegrasyonu sonucu; sosyal medya kullanımının aile içi iletişimde yüz yüze etkileşimi azalttığı, bireyleri yalnızlaştırdığı ve kuşaklar arasında değer uyumsuzluklarına zemin hazırladığı saptanmıştır. Bununla birlikte, bilinçli ve sınırlandırılmış sosyal medya kullanımı ile ebeveyn rehberliğinin, aile içi iletişim kalitesini artırabileceği ve dijital kutuplaşmanın olumsuz etkilerini minimize edebileceği de ortaya konulmuştur. Çalışmanın bulguları, aile içi iletişimde dijitalleşmenin çift yönlü etkilerini ve aile dinamiklerinin yeniden yapılandırılmasında dijital okuryazarlığın önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile içi iletişim, Dijital kutuplaşma, İnfluencerlar, Sosyal edya, Dijital okuryazarlık

INTRA-FAMILY COMMUNICATION IN THE INTERNET AGE: A STUDY ON INFLUENCERS AND DIGITAL POLARIZATION

ABSTRACT

This article examines the impact of digital technology on intra-family communication, with a special focus on the role of influencers and the resulting digital polarization within families. Through semi-structured interviews conducted with 22 social media influencers-who possess high digital awareness-and a comprehensive review of the relevant literature, the study explores how excessive and, in some cases, unregulated social media use can weaken face-to-face interactions, increase feelings of isolation, and foster generational value discrepancies. The findings reveal that

¹ Bu çalışma, yazar Afgan RASULOV tarafından Prof. Dr. Gülsüm ÇALIŞIR danışmanlığında yürütülmüş olan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

while social media tends to negatively affect family bonds by reducing direct communication and parental supervision, conscious and well-regulated usage may mitigate these adverse effects and even strengthen family ties. The study underscores the importance of digital literacy and parental guidance in ensuring that the potential benefits of digital media are harnessed while its risks are minimized.

Keywords: Intra-Family communication, Digital polarization, Influencers, Social media, Digital literacy

GİRİŞ

Günümüz toplumunda dijital teknolojilerin ve internetin yaygınlaşması, bireyler arası iletişimin biçimini kökten değiştirmiştir. Geleneksel yüz yüze iletişimin yerini, artık sosyal medya platformları ve çevrim içi etkileşimler almaktadır. Bu hızlı dönüşüm, aile içi iletişim kalıplarını da etkilemekte; ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişki, fiziksel yakınlık ve ortak vakit paylaşımının azalması, dijital dünyada geçirilen zamanın artmasıyla birlikte yeni sorunlara ve tartışma konularına zemin hazırlamaktadır. Özellikle, internet ve sosyal medyada aktif olan influencerlar-dijital teknoloji konusunda yüksek farkındalığa sahip, içerik üretiminde ve bilgi akışında etkili kişiler-bu yeni iletişim ortamının en dikkat çekici aktörleri haline gelmiştir.

Bu makalede, “İnternet Çağında Aile İçi İletişim: Influencerlar ve Dijital Kutuplaşma Üzerine Bir Araştırma” başlığı altında, dijital teknolojilerin aile içi iletişim dinamiklerini nasıl dönüştürdüğü, influencerların sunduğu içeriklerin ebeveyn-çocuk ilişkilerine ve aile bağlarına etkileri ile bu sürecin kutuplaşma yaratıp yaratmadığı incelenmiştir. Araştırmada, özellikle sosyal medyada geniş takipçi kitlesine sahip influencerların, aile bireyleri arasındaki iletişim kalitesini ve ortak değerlerin aktarımını nasıl etkilediğini tartışmak amaçlanmıştır.

İnternetin ve sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle beraber bilgiye erişim, iletişim ve eğlence alanlarında büyük kolaylıklar sağlanırken; bu durumun olumsuz yönleri de göz ardı edilemez niteliktedir. Sosyal medya, kullanıcılara kişisel yaşamlarına dair paylaşım yapma, farklı kültür ve değerlerden beslenen içeriklere ulaşma imkânı tanırken, aynı zamanda bireylerin kendilerini izole etmelerine, yalnızlaşmalarına ve aile içi etkileşimlerde derinlik kaybına neden olmaktadır. Bu noktada, influencerlar, -sosyal medyada yüksek etkileşim oranlarına ulaşan, takipçileriyle yakın bağlar kuran ve çoğu zaman yaşam tarzlarını açıkça ortaya koyan

kişiler- hem tüketici davranışlarını yönlendiren hem de aile içi iletişimde yeni çatışma ve kutuplaşma unsurlarını ortaya çıkarabilen önemli aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın temel amacı, dijital çağda aile içi iletişimde yaşanan değişimlerin ve bu değişimlere influencerların katkısının, aile bireyleri arasında kutuplaşmaya yol açıp açmadığını ortaya koymaktır. Bu kapsamda araştırmada şu temel sorular ele alınmıştır:

Dijital içerik üreticileri (influencerlar) tarafından yönlendirilen internet ve sosyal medya kullanımı, ebeveyn-çocuk iletişimde hangi değişimlere yol açmaktadır?

Çevrim içi platformlar üzerinden yayılan farklı değer yargıları, aile içindeki kuşaklar arası uyumu nasıl etkilemektedir?

Sosyal medyada influencerların sunduğu içeriklerin, aile içi etkileşimlerde kutuplaşmayı tetikleyen unsurlarının hangi mekanizmalar üzerinden ortaya çıktığı söylenebilir?

Yukarıdaki sorular ışığında, aile içi iletişimde dijital kutuplaşmanın varlığı veya yokluğu, sosyal medya kullanım alışkanlıklarının yanı sıra ebeveyn denetimi, çocukların medya okuryazarlığı ve aile içi değer aktarımı gibi etmenler üzerinden değerlendirilmiştir. Literatürde, teknolojinin aile içi iletişimi hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilediğine dair bulgular bulunmaktadır. Bazı araştırmalar, sosyal medyanın aile bireyleri arasında yüz yüze etkileşimi azalttığını, bireyleri yalnızlaştırdığını ve sonuç olarak aile içi bağları zayıflattığını ortaya koyarken (Hazar, 2011), diğerleri ise doğru ve bilinçli kullanımın aile ilişkilerini destekleyebileceğini vurgulamaktadır (Hughes Jr ve Hans, 2001; Utma, 2020).

Bu bağlamda, çalışmanın önemi iki temel nedene dayanmaktadır. Birincisi, dijital teknolojilerin hızla geliştiği bu çağda aile kurumunun temel taşı olan iletişim biçimleri yeniden tanımlanmakta ve geleneksel aile yapısının işleyişinde ciddi değişiklikler gözlemlenmektedir. İkincisi, influencerların aile içi iletişimde oynadıkları rol, yalnızca pazarlama stratejilerinde değil; aynı zamanda aile değerlerinin, normlarının ve duygusal bağların yeniden şekillenmesinde de belirleyici

bir etken olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın sonuçları, ailelerin dijital ortamlarda nasıl daha sağlıklı iletişim kurabileceklerine dair öneriler geliştirilmesine ve politika yapıcılar ile eğitimciler için rehber niteliğinde veriler sunmaya da yardımcı olacaktır.

Özetle, bu makale; dijital teknolojilerin aile içi iletişimde yarattığı dönüşümü, influencerların bu dönüşümdeki rolünü ve bu sürecin aile bireyleri arasında kutuplaşmaya yol açıp açmadığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırmanın sonuçları hem akademik literatüre hem de uygulamada aile iletişimini güçlendirmeye yönelik stratejilerin geliştirilmesine önemli katkılar sağlayabilir. Böylece, dijital çağın getirdiği olanaklardan faydalanırken, aile kurumunun sağlıklı yapısının korunması ve güçlendirilmesi mümkün olacaktır.

1. İletişim Kavramı ve Tanımı

Bu başlık altında, iletişim kavramının genel hatlarıyla tanımlanması ve dijital çağın aile içi etkileşim üzerindeki etkileri özetlenmektedir.

İletişim, bir birey veya grup tarafından başka bir birey veya gruba bir fikir veya düşünceyi iletme olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca, iletişimi "bilgi üretimi, aktarımı ve anlamlandırılması süreci" olarak da tanımlamak mümkündür (Apaydın, 2001). İletişim; bireylerin duygu, düşünce ve değer aktarımında kullandıkları temel bir süreç olup, insanın toplumsal bir varlık olarak gelişmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir (Güngör & Aydın, 2011). Watzlawick, iletişimin her tür insan davranışının bir tür mesaj içerdiğini ve bu nedenle iletişimsizliğin asla mümkün olmadığını savunmaktadır. İletişim; sözel, sözsüz, yazılı olarak, jestler ve yüz ifadeleri gibi çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir. Bu çeşitlilik, bireyler arasında anlamların aktarılmasını ve paylaşılmasını kolaylaştırmaktadır (Baran, 2004).

Aile ise çocuğun ilk sosyalleşme ortamı olduğundan, aile içi iletişimin niteliği; sevgi, özgüven, sorumluluk gibi temel değerlerin kazanılmasını doğrudan etkilemektedir (Apaydın, 2001).

1.1. Aile İçi İletişim ve Çocuk Gelişimi

Aile içinde kurulan açık ve olumlu iletişim, çocuğun benlik saygısını ve toplumsal uyumunu güçlendirmektedir. Öte yandan, ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimin zayıflaması veya yanlış modellemeler, çocuğun ileriki yaşlardaki sosyal ilişkilerini ve kişilik yapısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ailenin çocuğa değerli olma, güven ve yakınlık hisleri verebilmesi, sağlıklı bir iletişim ortamı oluşturma temelidir.

Aile içi iletişim, temel olarak kişilerarası bir iletişim sürecidir. Ancak aile üyelerinin birbirlerini yakından tanınması, derin ilişkiler geliştirmesi ve yoğun duygular yaşaması nedeniyle, bu tür iletişim genel kişilerarası iletişim tanımlarının ötesine geçmekte ve daha özelleşmiş bir tanıma uymaktadır. Diğer bir deyişle, aile içinde bireyler genellikle rolleri ve maskeleri kenara bırakıp, doğrudan kendi benlikleri arasında iletişim kurarlar. Aile içi iletişim, kişilerarası iletişimle birlikte, bireyin kendi içinde gerçekleştirdiği kişi içi iletişimi de içeren kapsamlı bir süreçtir. Bu iletişim doğru şekilde yürütüldüğünde, bireyler karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini daha iyi anlama kapasitesine kavuşmakta ve bu durum mutluluğu artırmaktadır. Dolayısıyla etkili iletişim kurabilmek, sadece kendini ifade etmekle kalmayıp, karşısındaki kişiyi de etkili bir şekilde dinlemekten geçmektedir (Çalışkan & Aslander, 2014).

Aile içi iletişim, sözlü ve yazılı iletişim formları yanı sıra sözlü olmayan ve dijital yöntemler de dahil olmak üzere farklı iletişim kanalları aracılığıyla aile üyeleri arasında bilgi, duygu, görüş ve düşüncelerin aktarımını kapsayan kompleks bir süreçtir. Söz konusu süreç, aile yapısındaki çeşitli alt sistemlerdeki ilişkileri, örneğin eşler arası, ebeveyn-çocuk ve kardeşler arası etkileşimleri içerirken, aynı zamanda bu dinamiklerin sürdürülmesinde de kritik bir öneme sahiptir (O. M. Pankalla & Pankalla, 2023). Aile içi iletişimin teorik yapılandırması, bireyler arasında gerçekleşen düşünce ve duygu alışverişini anlamlandırmada bilişsel yaklaşımlardan yararlanırken, bu etkileşimlerin aile içi sosyal yapıyı nasıl şekillendirdiği ve devam ettirdiği analizini yapmak için davranışsal yaklaşımları da bünyesinde barındırmaktadır (Koerner & Fitzpatrick, 2002).

Aile iletişimi üzerine çalışan uzmanlar, evlilik etkileşimlerinin bir sistem gibi işleyerek, eşlerin birbirlerine verdiği tepkilerin iletişimdeki mesajlardan nasıl etkilendiğini belirtirler. Aile içerisinde eşler arasındaki etkileşimler, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim süreçleri ve kardeşlerin birbiriyle olan dinamikleri gibi faktörler bu iletişim süreçleri aracılığıyla şekillenmektedir (Baran, 2004). Cüceloğlu tarafından vurgulandığı üzere, aile içinde kendisini değerli hisseden mesajlar alan çocuklar, kendi değerlerine olan inançlarını geliştirirler. Çocuğun aile içinde kabul gördüğünü hissetmesini sağlamak için onun tüm duygularını olduğu gibi kabul etmek, çevresinden kendisini değerli hissettirecek davranışlar görmek, kişisel sınırlarına (odasına, oyuncaklarına, kişisel zamanına) izinsiz girilmemesi, girilmesi gerektiğinde ise izin istenmesi, tercihlerine ve bedensel haklarına saygı duyulması, başarısızlıklarından ziyade başarılarına odaklanması ve olumsuz bir davranış sergilediğinde kişiliğinin değil, davranışının eleştirilmesi gibi unsurlar önem taşımaktadır (Şahin & Aral, 2012).

1.2. Dijital Teknolojilerin Toplumsal Yaşama Etkileri

Dijital teknolojiler, toplumun düzenine entegre olarak yaşayan bireylerin sosyal, kültürel ve toplumsal tanımlamalarını şekillendirmiştir. Her bir yeni dijital kavram, bireylerin günlük pratiklerini dönüştürmekte ve onların mevcut düzenlerine farklı bir bakış açısı getirmekte, böylece dijitalleşme, toplumların genel profilini oluşturan bir unsur haline gelmektedir (Baloğlu, 2023). İnternetin hızla yaygınlaşması, bireylerin günlük alışkanlıklarını ve etkileşim biçimlerini kökten değiştirmiştir (Leiner vd., 1997).

Özellikle sosyal medya platformları, bilgi paylaşımını demokratikleştirmesinin yanı sıra bireyler arası iletişimi hızlandırmış, mekân ve zaman sınırlarını önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır (Varinder & Priya, 2012). Aynı zamanda, sosyal medya kullanımıyla birlikte insanlar, ortak ilgi alanları etrafında bir araya gelebilmekte; bu da yeni topluluk ve kimlik oluşumlarına zemin hazırlamaktadır (Kaplan & Haenlein, 2010).

1.3. Çocuk ve Sosyal Medya

Günümüzde çocuklar, sosyal medya ortamlarında erken yaşta etkileşime girerek arkadaşlık, oyun ve öğrenme süreçlerini dijital platformlarda sürdürmektedir (Ulusoy & Bostancı, 2014). Bu durum çocukların yaratıcılık, bilgiye hızlı erişim ve farklı kültürel içeriklerle tanışma gibi fırsatlarla karşılaşmalarını sağlarken; şiddet veya yasa dışı içeriklerle erken yaşta maruz kalma, siber zorbalık ve internet bağımlılığı gibi riskleri de beraberinde getirmektedir (Ren, 2023). İletişim kurma, öğrenme, çalışma ve boş zaman geçirme alışkanlıklarımız, yeni iletişim teknolojileri ve sosyal medyanın etkisiyle büyük ölçüde değişmiştir. Medya, her gün yaşamımızda daha fazla yer kaplamakta ve etkisini artırmaktadır. Medya ile olan ilişkimizin nasıl şekillendirilmesi gerektiği, özellikle zihinlerimizi meşgul eden büyük bir soru işareti olarak durmaktadır. Çocukların dikkati özellikle televizyon, internet, sosyal medya ve bilgisayar oyunları gibi medya platformlarına yönelmişken, ebeveynler için çocuklarının medya ile olan ilişkilerini yönetmek önemli bir mesele haline gelmiştir. Çocuklar, sosyal medyada karşılaştıkları bilgileri doğrulama ve eleştirel düşünme becerileri konusunda eğitim ve destek gereksinimindedir. Örneğin, sosyal medyada karşılaştığımız bir içeriğin, üreticisinin doğrudan bilgi sunup sunmadığını veya kendi görüş ve gündemini mi yansıttığını ayırt edebilmek önemlidir (Ulusoy & Bostancı, 2014).

Ebeveynlerin bu süreçteki rehberlik ve kontrol mekanizmaları, çocukların dijital ortamı sağlıklı ve güvenli biçimde kullanabilmesi açısından kritik önem taşımaktadır (Karan, 2006).

1.4. Sosyal Medya Etkileyicileri (Influencer) ve Aile Bağları

Sosyal medya platformlarının etkileşim odaklı yapısı, kitlesel ilgi toplayan “influencer” figürünün ortaya çıkmasına yol açmıştır (Kurşun & Görgün, 2022). Bu kişiler, geniş bir takipçi kitlesiyle doğrudan etkileşim kurabildikleri için ürün tanıtımından yaşam tarzı propagandasına kadar pek çok alanda kitleleri yönlendirme kapasitesine sahiptirler (Tanyeri & Toprak, 2020). Aile ortamında çocuklar, influencerların yaşam biçimini ve değerlerini model alabilmekte; bu durum da ebeveyn-çocuk arasında çatışmalara veya yeni ortak ilgi alanlarına neden

olabilmektedir (Çalışır, 2015). Influencer içeriklerinin niteliği, aile içi iletişim süreçlerinin şekillenmesinde belirgin bir rol oynamaktadır.

1.5. Dijital Kutuplaşma ve Aile İçi İletişim

Sosyal medyanın sunduğu kişiselleştirilmiş içerik akışı, aile fertlerinin farklı dijital baloncuklarda zaman geçirmesine yol açmaktadır (Pariser, 2011). Böylece aynı ev içinde yaşayan bireyler, farklı dünya görüşlerini besleyen içeriklerle etkileşim kurarak birbirlerinden uzaklaşmakta ve kutuplaşma yaşamaktadır (Cinelli vd., n.d.). Ancak ebeveynlerin rehberliğiyle birlikte, karşılıklı anlayış ve farklı görüşlere saygı temelli bir iletişim geliştirmek mümkündür (Van Bavel vd., 2021). Dolayısıyla, dijital çağın aile içinde yol açtığı en kritik meselelerden biri, sosyal medya kullanımının hangi ölçüde ortak etkileşimi beslediği ya da ayrışmayı derinleştirdiğidir (Warner vd., 2020).

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, dijital teknolojilerin ve sosyal medyanın aile içi iletişim üzerindeki etkilerini, özellikle de influencerların bu alandaki rolünü ve yarattığı dijital kutuplaşmayı derinlemesine incelemektir. İnternet ve sosyal medyanın hayatımızdaki artan rolü, aile bireyleri arasındaki geleneksel iletişim kalıplarını değiştirmekte ve kuşaklar arası değer aktarımını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, dijital medyayı aktif bir şekilde kullanan influencerların, teknolojiye aşina olan; ancak yeterli dijital eğitim almamış anne-baba ve çocuklar arasındaki iletişimde nasıl bir ayrışma ya da kutuplaşma yarattığı incelenmektedir.

Araştırmanın önemi, dijital çağın getirdiği hızlı değişimlerin aile içi dinamikler üzerinde yaratabileceği olası olumsuz etkilerin yanı sıra, ailelerin dijital medya kullanımını bilinçli bir şekilde yönlendirerek sağlıklı iletişim kalıplarını sürdürebilmelerine yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamasından kaynaklanmaktadır. Elde edilecek bulgular, aile içi iletişimin güçlendirilmesi, kuşaklar arası uyumun artırılması ve dijital kutuplaşmanın önüne geçilmesi adına hem akademik literatüre hem de uygulamaya yönelik önemli veriler sunacaktır.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanan verilerin analizine dayanmaktadır. Böylece

katılımcıların kendi deneyimleri ve görüşleri üzerinden elde edilen bilgiler, dijital medya kullanımının aile içindeki iletişimi nasıl dönüştürdüğüne dair derinlemesine bir anlayış geliştirmeye olanak tanımaktadır (Tümöklü, 2000).

3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, nitel bir yaklaşım benimsenerek gerçekleştirilmiş olup, belirli bağlam ve örnekleme dayalı bulgular içermektedir. Bu bağlamda, çalışmanın ilk sınırlılığı, örneklem grubunun yalnızca influencerlardan oluşması ve bu grubun sosyal medya kullanımına ilişkin belirli bir deneyim ve farkındalık düzeyine sahip bireylerle sınırlı olmasıdır. Bu durum, farklı yaş, sosyoekonomik yapı ya da teknoloji okuryazarlığı düzeyine sahip aile bireylerinin deneyimlerinin kapsam dışında kalmasına neden olmuştur.

Ayrıca araştırma yalnızca Türkiye bağlamında yürütülmüş olup, farklı kültürel ve dijital medya yapılarının bulunduğu toplumsal bağlamlarda benzer çalışmaların yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dijital kutuplaşma ve aile içi iletişim olguları, kültürel normlara ve sosyal medya platformlarının kullanım yaygınlığına göre farklılık gösterebileceğinden, bu araştırmanın sonuçları sınırlı bir bağlamı temsil etmektedir.

Son olarak, çalışmada yalnızca influencerların görüşlerine yer verilmiş, ebeveyn ya da çocukların doğrudan görüşlerine başvurulmamıştır. Bu durum, aile içi iletişimde yaşanan dijital kutuplaşmanın tüm taraflarca nasıl algılandığını çok boyutlu bir şekilde ortaya koyma imkânını kısıtlamaktadır. Gelecek çalışmalarda, ebeveyn ve çocukların deneyimlerini içeren karşılaştırmalı analizlere yer verilmesi, aile içi iletişimde dijitalleşmenin etkilerinin daha kapsamlı biçimde değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, dijital teknolojilerin aile içi iletişimde yarattığı kutuplaşma etkilerini derinlemesine anlamak amacıyla nitel araştırma yöntemi benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma; bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını, doğal yaşam ortamları içinde, onların kendi perspektiflerinden ortaya koymaya imkân tanıyan bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda, toplumsal olguları

katılımcıların bakış açısından inceleyebilmek için tümevarımcı bir bakış açısı benimsenmiş; veriler, sahada gözlemlenen ve katılımcı görüşleriyle somutlaşan unsurlardan hareketle analiz edilmiştir (Çokluk vd., 2011).

Veri toplama sürecinde, katılımcıların deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini derinlemesine anlamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme, önceden belirlenmiş temel soruların yanı sıra, görüşme sırasında ortaya çıkabilecek yeni bilgi ve detayların açığa çıkarılabilmesi için esnek alt soruların yöneltilebilmesine olanak tanımaktadır (Tümöklü, 2000). Bu yöntem sayesinde katılımcılar, kendi ifadeleriyle duygu ve düşüncelerini serbestçe aktarabilmiş; araştırmacı ise elde edilen verileri daha bütüncül bir çerçevede değerlendirme imkânına sahip olmuştur. Nitel araştırmanın sağladığı bu esnek ve derinlemesine anlayış, insan davranışları ile toplumsal ilişkilerin daha doğal bir biçimde irdelenebilmesine katkı sağlamıştır (Çokluk vd., 2011).

Buna ek olarak, araştırmada elde edilecek ham verilerin, yazılı metinler veya görsel belgeler şeklinde düzenlenerek nitelikli bir veri kaynağı oluşturmasının önemi vurgulanmalıdır. Zira bu tür dokümanların kullanılması, araştırmacıya ve ortaya konan araştırma raporunun güvenilirliğine önemli bir avantaj sağlamaktadır. Hem tutarlılığın belirlenmesi hem de genellenebilirlik imkânının değerlendirilmesi açısından bu yaklaşımın değerli olduğu düşünülmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Dolayısıyla, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin sistemli biçimde dokümante edilmesi ve gerekli görüldüğünde görsel veya metinsel kayıtlarla desteklenmesi, araştırmanın derinliği ve sağlamlığı açısından elzemdir.

Söz konusu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile karakterize edilen nitel bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu özel çerçeve içinde araştırmacı, çalışma katılımcılarıyla yapılan görüşmelerden toplanan verileri titizlikle analiz edilmiş ve değerli bir bilgi kaynağı olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın amacına bağlı olarak oluşturulan ve katılımcılara sorulan sorular şu şekildedir:

1.Aile içi iletişiminde sosyal medyanın rolü hakkında düşünceleriniz nelerdir?

2.Teknolojik gelişmelerin aile ilişkileri ve dinamikleri üzerindeki değişimleri hakkında görüşleriniz nelerdir?

3.Sosyal medyada influencerlar tarafından sunulan içeriklerin, çocukların aile içi iletişimde anne ve babalarına karşı tutum ve davranışları üzerindeki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? Nedenini açıkla mısınız?

4.Çocukların çevrim içi etkinliklerinde yoğun şekilde maruz kaldıkları influencer içeriklerinin ailedeki iletişim kalitesi üzerindeki rolü nelerdir?

5.Çocukların sosyal medya kullanım alışkanlıklarında takip ettikleri influencerların aile bağları üzerindeki rolü nelerdir?

6.Sosyal medyada influencerlar tarafından sunulan içeriklerin aile içi etkileşimlerde kutuplaşma üzerindeki rolü açıkla mısınız?

7.Dijital kutuplaşmanın aile içi dinamikler üzerindeki rolü hakkında düşünceleriniz nelerdir?

5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de yaşayan, dijital teknolojilere ve sosyal medyaya yüksek düzeyde aşina olan bireyler oluşturmaktadır. Örneklemi ise sosyal medya platformlarında 5000’den fazla takipçiye sahip, nano ve makro influencer kategorilerinden seçilmiş toplam 22 kişi oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 20 ile 59 arasında olup, cinsiyet dağılımı eşit (11 kadın, 11 erkek) olarak belirlenmiştir. Bu örneklem, dijital içerik üretiminde aktif rol alan ve aile içi iletişim ile dijital kutuplaşma konularında görüşlerini paylaşmaya uygun influencerları temsil etmektedir. Ek olarak örneklemede yer alan katılımcılara çalışma içinde isimlerini açıkça yazmanın uygun olup olmadığı sorulmuş ve sadece bir kişi dışında diğerleri isimlerinin açık şekilde verilebileceğini ifade etmiştir. Söz konusu bir kişinin ismi çalışmada isminin baş harfleri kodlanarak verilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcıların demografik bilgileri

Katılımcılar	İsim-Soyisim	Yaş	Cisiet
Katılımcı 1	Abdullah Yılmaz	27	E

Katılımcı 2	Asuman Gül Özel	59	K
Katılımcı 3	Bahar Biçer	29	K
Katılımcı 4	Ceyhun Işık	38	E
Katılımcı 5	Duygu Köseoğlu	29	K
Katılımcı 6	Esra Karagöz	34	K
Katılımcı 7	Farid Hüseyinzade	28	E
Katılımcı 8	Gökhan Biçer	38	E
Katılımcı 9	Gülbaba Mahmudov	21	E
Katılımcı 10	İlyas Özkaya	22	E
Katılımcı 11	Merve Akyüz	20	K
Katılımcı 12	Nazlı Can Gülen	26	K
Katılımcı 13	Onur Keleş	25	E
Katılımcı 14	Rabia Kule	22	K
Katılımcı 15	Sinan Ergin	41	E
Katılımcı 16	Zarifa Baghirova	25	K
Katılımcı 17	Evliya Çelebi	34	E
Katılımcı 18	Buse Aksoy	23	K
Katılımcı 19	YSI	29	K
Katılımcı 20	Halil Enes Tasasız	23	E
Katılımcı 21	Burhan Yeşil	32	E
Katılımcı 22	Mehtap Çatıcıoğlu	27	K

6. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan yarı yapılandırılmış görüşme verileri, önce ses kayıtlarının dikkatlice metne aktarılmasıyla elde edilmiştir. Elde edilen transkriptler, nitel veri analizi yöntemleri kapsamında sistematik olarak incelenmiştir. İlk aşamada, görüşme metinleri defalarca okunarak katılımcıların ifade ettiği ana temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Bu temalar; aile içi iletişimde sosyal medyanın rolü, influencerların etkisi, dijital kutuplaşma ve ebeveyn denetimi gibi konular etrafında yoğunlaşmıştır.

İkinci aşamada, belirlenen temalar doğrultusunda, katılımcı ifadeleri benzerlik ve tekrar açısından kodlanmış ve gruplandırılmıştır. Kodlama süreci, görüşmelerde öne çıkan ortak görüşlerin ve farklılıkların tespit edilmesine olanak tanımış; böylece veriler tematik analiz yöntemiyle derinlemesine yorumlanmıştır. Bu süreçte, manuel içerik analizi yöntemi tercih edilmiş, elde edilen bulgular literatürde yer alan teorik çerçevelerle karşılaştırılarak yorumlanmıştır (Tümöklü, 2000).

7. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlanması

7.1. Aile İçi İletişimde Sosyal Medyanın Rolüne İlişkin Görüşler

Bu araştırmada katılımcılara, sosyal medyanın aile içi iletişim üzerindeki rolünü nasıl değerlendirdikleri ve bu etkileşimin aile bireylerinin birbirleriyle kurdukları ilişkileri nasıl etkilediği sorulmuştur. Elde edilen veriler, katılımcıların önemli bir kısmının sosyal medyanın aile içi iletişimi olumsuz yönde etkilediği düşüncesinde olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte, katılımcılardan bazıları sosyal medyanın doğru kullanıldığı takdirde aile içi iletişime katkı sağlayabileceğini de belirtmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, sosyal medya kullanımının aile üyeleri arasındaki yüz yüze iletişim süresini azalttığına ve bireyleri birbirlerinden kopararak aile içinde duygusal mesafeler oluşturduğuna vurgu yapmıştır. Örneğin Abdullah Yılmaz (27), çocukların ve ebeveynlerin aynı ev ortamında olmalarına rağmen sosyal medya üzerinden farklı dünyalarda yaşadıklarını, bunun da aile bireyleri arasındaki yakınlığı azalttığını ifade etmiştir. Benzer biçimde Asuman Gül Özel (59), aile içi iletişimin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi için ebeveynlerin sosyal medya kullanımını mutlaka denetlemeleri gerektiğini savunarak “Aile bireyleri, özellikle çocuklar sosyal medyada ne yapıyor, kimlerle iletişime geçiyor bilmezsek, kopukluklar artıyor” şeklinde görüş bildirmiştir.

Aile içinde sosyal medyanın yarattığı zaman bölünmesinin, çatışmaları ve iletişim kopukluklarını tetiklediği de katılımcılar tarafından sıkça dile getirilmiştir. Bahar Biçer (29), “Çocuk sürekli çevrim içi olunca, ebeveyn de onunla iletişim kurmak yerine kendi telefonuna yöneliyor. Sonuçta aynı evin içinde iki yabancı gibi yaşamaya başlıyoruz” ifadesiyle, sosyal medya kullanımının aile içi etkileşimde “paralel yaşamlar” ortaya çıkardığını belirtmiştir. Nitekim literatürde aile bireylerinin birbirlerine ayırdığı zamanın azalmasının yalnızlık duygusunu tetiklediği ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde mesafelere yol açtığı sıklıkla vurgulanmaktadır (Demir, 2016; Dilber, 2019).

Öte yandan, katılımcılardan Esra Karagöz (34) ve Gökhan Biçer (38) sosyal medyanın aile içi iletişime dair olumlu bir potansiyel taşıyabileceğini de ifade

etmişlerdir. Örneğin Karagöz, “Doğru bir şekilde kullanım sağlarsak, sosyal medya uzak mesafelerdeki aile üyelerini bir araya getirebilir, ortak ilgi alanları üzerinden sohbet etme fırsatı sunabilir” diyerek teknolojinin bağları güçlendirme yönünü hatırlatmıştır. Bu bakış, literatürde sosyal medya araçlarının düşük maliyetli, hızlı ve esnek iletişim fırsatları sunabileceğine dikkat çeken çalışmalarla (Hughes Jr & Hans, 2001) paralellik göstermektedir. Ayrıca Biçer, “Aileyi tamamen bölen şey sosyal medya değil, bilinçsiz kullanım. Birlikte vakit geçirmek veya ortak içerikler paylaşmak aslında aile bireyleri arasında etkileşimi artırabilir” sözleriyle platformların kullanım amacının belirleyici olduğunu vurgulamıştır.

Genel olarak katılımcıların görüşleri; sosyal medya kullanımının aile içi iletişim süresini azalttığı, ebeveyn-çocuk etkileşimini güçleştirdiği ve bireyleri birbirinden uzaklaştırdığı yönünde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte bilinçli kullanım, ebeveyn rehberliği ve ortak payda oluşturma gibi stratejilerin uygulanması halinde sosyal medyanın aile üyeleri arasındaki ilişkiye olumlu katkılar sunabileceği de belirtilmiştir. Bu da araştırmanın, sosyal medyanın aile içi iletişimde tek yönlü ve kaçınılmaz şekilde olumsuz sonuçlar doğurmadığına; tam aksine, doğru yönetildiği takdirde iletişimi destekleyecek bir araç olarak da işlev görebileceğine işaret etmektedir.

7.2. Teknolojik Gelişmelerin Aile İlişkileri ve Dinamikleri Üzerindeki Değişimleri Hakkındaki Görüşler

Katılımcıların önemli bir kısmı, teknolojik gelişmelerin aile içi etkileşimi zayıflatabilecek bir potansiyele sahip olduğunu vurgulamıştır. Örneğin Ceyhun Işık (38), internetin yaygınlaşmasıyla beraber anne, baba ve çocukların birbirine ayırdıkları zamanın azalmasını “Çocuk telefonunda veya tabletinde, anne başka bir ekranda... Evin içi kalabalık, ama kimse kimseyle konuşmuyor” sözleriyle dile getirmiştir. Aynı şekilde Duygu Köseoğlu (29), teknolojik dönüşümün ailedeki roller ve değerler sistemini hızla etkilediğini, “Çocuklar dijital dünyada her şeyi çok erken keşfediyor. Bu da ebeveyn otoritesini sorgulamalarına yol açıyor” şeklinde ifade etmiştir. Literatürde de internetle iç içe yetişen çocukların daha bağımsız ve sorgulayıcı olmaları nedeniyle ebeveyn-çocuk hiyerarşisinin değişmeye başladığına dikkat çekilmektedir (Bayraktutan, 2005; Güleç, 2018)

Buna karşılık Bahar Biçer (29) ve Merve Akyüz (20) gibi bazı katılımcılar teknolojik ilerlemenin aile üyeleri arasındaki fiziksel mesafe sorununu ortadan kaldırdığını, özellikle şehir dışında yaşayan akrabalarla sürekli iletişimi canlı tutarak “aile bağlarının uzaktan da olsa korunmasına” katkı sağladığını belirtmişlerdir. Merve Akyüz, “Eskiden bir telefon görüşmesiyle kısıtlıydı akraba ziyaretleri; şimdi görüntülü konuşma sayesinde evdeymiş gibi sohbet edebiliyoruz” diyerek, teknolojinin uzaktaki aile fertlerini birbirine yaklaştırabileceğini savunmuştur. Bu görüşler literatürde teknolojik araçların aile büyükleriyle etkileşimi diri tutma ve manevi bağları güçlendirme fırsatı sunduğuna ilişkin çalışmaları destekler niteliktedir (Hughes Jr & Hans, 2001).

Öte yandan Onur Keleş (25), teknolojik gelişmelerin ailedeki iletişim dengesini değiştirdiğini öne sürmüştür. Keleş, “Anne-baba eski yöntemlerle iletişim kurmaya çalışırken çocuklar dijital dünyaya çoktan adapte oldu. Bu uyumsuzluk aile içinde bazen çatışmaya yol açıyor” şeklinde konuşmuştur. Benzer şekilde Farid Hüseyinzade (28) de kuşaklar arasındaki dijital okuryazarlık farkının, aile içi etkileşimi sekteye uğrattığını ve ebeveynlerin çocuklarını kontrol etmekte güçlük çektiğini vurgulamıştır. Nitekim araştırmalar, dijital yerliler ile dijital göçmenler arasındaki bu dengesizliğin, ev içindeki iletişim rutinlerini ve değer aktarımı süreçlerini karmaşık hale getirdiğini ortaya koymaktadır (Çalışır, 2015).

Katılımcıların bir kısmı ise teknolojik gelişmelerin, aile içi paylaşımları zenginleştirebileceğini ve ortak etkinlikleri destekleyebileceğini belirtmiştir. Örneğin Gökhan Biçer (38), aile üyelerinin birlikte dijital oyunlar oynamasının veya çevrim içi içerikleri beraber izlemesinin, “aile içinde yeni ortak dil” oluşturabileceğini ve bu sayede ev içi iletişimin güçlenebileceğini savunmuştur. Bu bakış, dijital teknolojilerin tek başına bir tehdit olmayıp kullanım biçimi ve niyete göre faydacı bir rol de üstlenebileceği fikrini literatürdeki olumlu müdahale yaklaşımlarıyla (Hughes & Hans, 2001, s. 780) uyumlu hale getirmektedir.

7.3. Sosyal Medyada Influencerlar Tarafından Sunulan İçeriklerin, Çocukların Aile İçi İletişimde Anne ve Babaya Karşı Tutum ve Davranışları Üzerindeki Rolü Hakkındaki Görüşler

Çalışmada yer alan katılımcıların büyük çoğunluğu, influencer içeriklerinin çocuklarda ebeveyn otoritesine karşı mesafe oluşturabileceği yönünde görüş bildirmiştir. Örneğin Abdullah Yılmaz (27), çocukların sosyal medyada takip ettikleri influencerları kendilerine daha yakın hissettiğini ve bu nedenle “ebeveynlerinden ziyade influencerların söylediklerine güvenme” eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Ebeveynlere karşı bu mesafenin zamanla itaat ve saygı boyutunda azalmaya dönüştüğünü dile getiren Yılmaz, “Çocuk, eskiden anne-babanın sözünü sorgusuz kabul ederken, şimdi ‘Bu influencer öyle demiyor ki’ gibi tepkiler veriyor” ifadesiyle görüşünü somutlaştırmıştır.

Benzer şekilde Ceyhun Işık (38), çocukların influencerların yaşam tarzlarını benimseme eğilimi göstermesiyle aile içinde çatışmaların artabileceğini vurgulamıştır. “Çocuk, influencerın yaptığı her şeyi doğru kabul ediyor. Anne baba da kısıtlamak istediğinde, ‘Ama o öyle yapmıyor’ diye karşı çıkıyor” şeklinde konuşan Işık, influencer içeriklerinin ailedeki otorite ve itaat ilişkilerini dönüştürdüğüne dikkat çekmiştir. Literatürde, sosyal medyanın aile içi iletişimi zayıflatığı ve çocukların davranışlarını yönlendirmede ebeveynlerin rolünü azalttığı öne sürülmektedir (Güleç, 2018). Dolayısıyla katılımcıların aktardığı bu gözlemler, mevcut araştırmalarla paralellik göstermektedir.

Diğer yandan Esra Karagöz (34) ve Nazlı Can Gülen (26) gibi katılımcılar, influencerların yaptığı paylaşımların niteliğine dikkat çekerek, “Dijital platformda kaliteli ve eğitici içerik üreten influencerlar, çocukların aile içi tutum ve davranışlarını olumlu etkileyebilir” görüşünü savunmuşlardır. Karagöz, “Çocuk, yararlı içerikler sunan bir influencerı izlediğinde, ailesiyle ortak etkinlik yapmaya daha hevesli olabiliyor” demiş, buna rağmen çoğu zaman “ticari kaygı” barındıran veya “yaşam stilini çarpıtarak sunan” influencerların çocuklarda hatalı rol modeli oluşturduğunu eklemiştir. Bu ifade influencerların tek yönlü olumsuz bir etki yaratmadığı, içerik kalitesinin ve ebeveynin yönlendirmesinin belirleyici olduğuna işaret etmektedir.

Katılımcılardan Onur Keleş (25), influencerların rekabet ve popülerlik anlayışıyla “sürekli daha ‘farklı’ veya ‘uç’ içerikler paylaşmasının” çocukları anne-babalarına karşı “daha talepkâr” hale getirdiğini söylemiştir. Keleş, “Çocuğun beklenti düzeyi bu içeriklerle yükseliyor; aynı deneyimleri, pahalı ürünleri veya benzeri yaşam biçimini ailesinden talep ediyor” ifadesiyle, influencerların tüketim alışkanlıklarını yönlendirme gücüne dikkat çekmiştir. Bu bulgu, sosyal medya içeriklerinin gençler üzerindeki tüketim davranışlarına etkisini açıklayan araştırmalarla (Nain, 2021) uyum içindedir.

Ayrıca Duygu Köseoğlu (29), influencerların “neşeli ve eğlenceli” sunum biçiminin çocukların gözünde onların ailelerinden daha “eğlenceli ve çekici” kişiler olarak algılanmasına neden olduğunu belirtmiş; bu durumda çocuğun aile içi iletişim yerine influencerla “duygusal yakınlık” kurduğunu ifade etmiştir. Böylece ebeveynle çatışma yaşandığında çocuk, sosyal medyada “kendisini anlayan” bir çevre veya idol bulmayı tercih etmektedir. Literatürde, bu durum “para-sosyal etkileşim” (Güven, 2019) olarak adlandırılmakta ve gerçek hayattaki yüz yüze ilişkilerin yerini çevrim içi figürlerle kurulan tek taraflı ilişkilere bırakabildiğine vurgu yapılmaktadır.

7.4. Çocukların Çevrim İçi Sosyal Etkinliklerinde Yoğun Şekilde Maruz Kaldıkları Influencer İçeriklerinin Ailedeki İletişimin Kalitesi Üzerindeki Rolü Hakkındaki Görüşler

Katılımcıların büyük çoğunluğu, yoğun influencer içerik maruziyetinin çocukların aile bireyleriyle geçirdiği zamanı ve kurdukları duygusal bağları zayıflatabileceğine dikkat çekmiştir. Örneğin Abdullah Yılmaz (27), “Çocuk, influencerın paylaştığı yeni bir video veya canlı yayına odaklanıyor ve evde olup bitene ilgisi azalıyor; bu da aile içi sohbetlere katılımını minimuma indiriyor” şeklinde konuşarak, çocukların etkileşim arayışını çevrim içi ortamlara kaydırduğuna vurgu yapmıştır. Literatürde de sosyal medya etkileşimlerinin aile bireyleriyle yüz yüze kurulan iletişimi geriye itebildiği ve çocukların çevrim içi dünyaya yönelimlerinin aile içi bağları gevşetebildiği belirtilmektedir (Demir, 2016; Hazar, 2011).

Benzer şekilde Ceyhun Işık (38), çevrim içi sosyal etkinliklerin çocukların aile içinde “sessiz kaldıklarını” ve ebeveynlerin onların duygu durumlarından haberdar

olmalarının güçleştiğini aktarmıştır. Işık, “Eskiden çocuklarla akşam yemeğinde sohbet ederdik; şimdi her fırsatta telefon ekranına bakıyorlar. Ailedeki diyalog gözle görülür şekilde azaldı” diyerek iletişim kopukluğu tehlikesine dikkat çekmiştir. Bu durum, sosyal medya kullanımının yoğunlaştığı ailelerde içsel paylaşım düzeyinin düştüğünü gösteren araştırmalarla örtüşmektedir (Çalışır, 2015; Hazar, 2011).

Bununla birlikte, bazı katılımcılar influencer içeriklerinin tamamen olumsuz bir etkiye yol açmadığını vurgulamıştır. Esra Karagöz (34), “Eğer çocuk faydalı içerik üreten influencerları takip ediyorsa, ailesiyle paylaşacağı ilginç bilgiler ve deneyimler kazanabiliyor” diyerek, eğitsel içeriğe sahip influencerların aile içi sohbetlerde yeni fikir ve konular ortaya çıkarabileceğini belirtmiştir. Bu görüş, çevrim içi ortamın çocuklara çeşitli öğrenme fırsatları sunabildiğine ilişkin bulgularla (Ulusoy & Bostancı, 2014) uyumludur. Buna karşın Karagöz, içeriklerin ebeveyn kontrolü olmaksızın tüketilmesi halinde, çocuğun internet kullanım süresinin artarak “aileyle geçirilen kaliteli zamanın azalması” riskine işaret etmiştir.

Ayrıca Farid Hüseyinzade (28), “Sürekli influencer içeriklerine maruz kalmak, çocuğun aile dışında bir kimlik arayışına girmesini tetikliyor” ifadesiyle, çocukların kendi benliklerini sosyal medyada gördükleri örnekler üzerinden inşa etmeye başlamasıyla aile değerlerine ilgilerinin azalabileceğini dile getirmiştir. Bu, özellikle çocukların gelişim çağlarında taklit ve model alma davranışlarının kuvvetli olduğuna dikkat çeken çalışmalarla örtüşmektedir (Malone, 2002). Hüseyinzade, çocuğun çevrim içi etkinliklerde ebeveyn yerine takip ettiği influencerı esas alması durumunda aile içi etkileşimin niteliğinin büyük oranda zayıfladığını savunmuştur.

Öte yandan Merve Akyüz (20), “Çocuğun aile bireyleriyle birlikte influencer içeriklerini izlemesi veya paylaşması, ortak bir ilgi alanı oluşturarak aile içi sohbetleri zenginleştirebilir” görüşünü savunmuştur. Bu yaklaşım, ailelerin bilinçli rehberliği sayesinde çevrim içi deneyimlerin tümüyle olumsuz olmayabileceğini vurgulamakta ve çocukla ebeveyn arasında dijital bir bağ kurulabileceğine dikkat çekmektedir. Literatürde de, ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte dijital içerikler tüketmesinin aile içi diyalogu canlı tutabileceği, ortak zaman geçirme fırsatlarını artırabileceği öne sürülmektedir (Karan, 2006).

7.5. Çocukların Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarında Takip Ettikleri

Influencerların Aile Bağları Üzerindeki Rolü Hakkındaki Görüşler

Katılımcıların büyük bölümü, influencer etkisinin çocukların aile bağlarını zayıflatmaya elverişli bir zemin yaratabileceği görüşünü dile getirmiştir. Örneğin Abdullah Yılmaz (27), çocukların özellikle popüler ve yüksek takipçili influencerlara duydukları hayranlığın, “aile içi etkinliklere ilgiyi azaltarak, anne-baba ile birlikte geçirilmesi gereken zamanı sosyal medyaya kaydırıldığını” belirtmiştir. Bu durum, çocukların gerçek hayat bağlarını kısmen ihmal edip, çevrim içi örnek alabilecekleri kişi ve topluluklarla daha derin etkileşim kurmasına yol açmaktadır. Nitekim araştırmalar, sosyal medyanın aşırı kullanımının çocukların aile içindeki fiziksel ve duygusal etkileşimlerini azalttığını ortaya koymaktadır (Demir, 2016).

Benzer bir şekilde Onur Keleş (25), influencerların sunduğu “hızlı, eğlenceli ve cazip” içeriklerin, çocukların ebeveynleriyle paylaştığı zamanın niteliğini olumsuz etkilediğini söylemiştir. “Çocuk artık evde bile sosyal medyadaki eğlenceyi arıyor, aile sohbetlerini sıkıcı buluyor” şeklinde konuşan Keleş, bu durumun aile üyeleri arasında yabancılaşma hissine yol açabileceğini vurgulamıştır. Literatürde, dijital medyanın güçlü çekim gücü ve anlık haz sunması nedeniyle gerçek hayattaki aile etkinliklerinin cazibesini gölgeleyebileceğine ilişkin görüşler bulunmaktadır (Hazar, 2011).

Öte yandan bazı katılımcılar, influencer takibinin aile bağlarını güçlendirebilecek tarafları olduğuna da işaret etmişlerdir. Merve Akyüz (20), “Çocukların birlikte izledikleri ve beğendikleri aile dostu influencerlar, ebeveyn-çocuk arasında sohbet konusu açarak bağı kuvvetlendirebilir” demiştir. Bu ifade, sosyal medya içeriklerinin ve influencer paylaşımlarının, ebeveyn-çocuk arasında ortak ilgi ve aktiviteler yaratabileceğine dair görüşlerle örtüşmektedir (Karan, 2006). Özellikle eğitici veya aile dostu içerik üreten influencerlar, çocukların öğrenme ve paylaşma isteğini tetikleyerek aile içinde olumlu bir iletişim iklimi oluşturabilmektedir.

Bahar Biçer (29), konunun bir diğer boyutunu vurgulayarak “Her influencer aynı etkiyi yaratmaz; kimi tüketim çılgınlığını körükleyebilir, kimi ise kültürel veya bilimsel içerikler sunarak aile içinde merak uyandırabilir” şeklinde konuşmuştur.

Dolayısıyla, influencerların paylaşımlarının niteliği, çocukların aile bağlarını ya tüketim talebi ve çatışma ile yıpratma ya da ortak bilgi ve deneyim paylaşımı sayesinde güçlendirme potansiyeli taşımaktadır.

Buna ek olarak Esra Karagöz (34), “Çocuğun aşırı influencer takibi, aileyle geleneksel bağları koparma riskini de artırabiliyor” diyerek, kuşak çatışması ve değer aktarımı konusuna değinmiştir. Karagöz, dijital çağda büyüyen çocukların, anne-babaların alışık olmadığı yaşam tarzlarını veya değerleri influencerlar aracılığıyla benimseyebildiğini, bu durumun ise ailede değerler çatışmasına yol açtığını aktarmıştır. Literatürde de dijital yerliler ile dijital göçmenler arasındaki bu tür kültürel ve iletişimsel farklılıkların aile içi uyumu zorlaştırabileceği savunulmaktadır (Bayraktutan, 2005; Çalışır, 2015).

7.6. Sosyal Medyada Influencerlar Tarafından Sunulan İçeriklerin Aile İçi Etkileşimlerde Kutuplaşma Üzerindeki Rolü Hakkındaki Görüşler

Özellikle Ceyhun Işık (38), influencerların sunduğu içeriklerin aile içi değer ve inançlardaki ayrışmayı belirginleştirdiğini şu sözlerle aktarmıştır: “Aile, bir konuyu konuşurken, çocuk sosyal medyada tam tersi bir fikre rastlayınca, ‘Influencer böyle diyor’ diye ebeveynlerini eleştiriyor. Bu, aynı ailenin bireyleri arasında görüş uçurumları doğurabiliyor.” Bu ifade, sosyal medya algoritmalarının kişiselleştirilmiş içerik sunarak her bir aile üyesini farklı bilgi akışlarına maruz bırakması ile yankı odalarının (echo chamber) derinleştirici etkisini yansıtmaktadır (Cinelli vd., n.d.; Pariser, 2011).

Benzer şekilde Abdullah Yılmaz (27), ebeveyn ve çocukların aynı olay hakkında bambaşka influencerlardan farklı mesajlar alması sonucunda, “Aynı evde ayrı gerçeklikler” yaşandığını söylemiştir. Bu durum, bilgi kutuplaşması (informational polarization) olarak adlandırılan bir sürece işaret etmekte; aile bireylerinin, doğru veya yanlış demeden, kendilerine “yakın” influencerın sunduğu argümanları benimseyerek ortak bir tartışma zemini bulmakta güçlük çektiği belirtilmektedir (Del Vicario vd., 2016).

Katılımcıların bir kısmı, influencerların yayınladıkları aşırı partizan veya keskin görüşlü içeriklerin aile içinde farklı kanaatleri körüklediğini ve bu çatışmaların

uzlaşmak yerine ayrışmayı beslediğini vurgulamaktadır. Örneğin Duygu Köseoğlu (29), “Çocuk ve ebeveynler aynı toplumsal konu hakkında apayrı influencerlardan ‘mutlak doğru’ diyebilecekleri mesajlar alıyor; karşılıklı olarak birbirlerini anlamaya çalışmaktansa savunmaya geçiyorlar,” diyerek ailenin uzlaşma kapasitesinin zayıfladığını aktarmıştır. Bu görüş, sosyal medyada kendisi gibi düşünenlerle yakın etkileşime giren bireylerin, farklı düşünceye sahip olanlara karşı daha az hoşgörülü tutumlar geliştirdiğini ifade eden çalışmalarla (Kaiser vd., 2022) örtüşmektedir.

Buna karşın, Esra Karagöz (34), influencerların kutuplaştırıcı rolü kadar “köprü kurucu” rolüne de değinerek, “Eğer influencer, hoşgörü ve farklılıklara saygı teması işliyorsa, aile içinde ortak bir dil oluşturabilir; aksi halde kişilerin kendi dünyasına çekilmesine neden olur” sözleriyle içerik üreticinin yaklaşımının belirleyici olduğunu savunmuştur. Bu ifade, literatürde sosyal medya platformlarının tek başına kutuplaşma üretmediğini; fakat içerik ve algoritmaların yansıma şeklinde kullanıcı tutumlarını desteklediğini belirten araştırmaları akla getirmektedir (Van Ba vel vd., 2021).

Gökhan Biçer (38) de kutuplaşmayı güçlendiren bir diğer faktörün, aile içinde “ortak zaman eksikliği” olduğunu öne sürmüştür. Biçer’e göre aile üyeleri, daha çok sosyal medyada zaman geçirip az yüz yüze iletişim kurdukça, farklı influencerların mesajlarından etkilenecek kendi görüş balonlarına daha fazla hapsolmaktadır. Aynı evde yaşanmasına rağmen “dijital dünyada farklı kamplara ayrılmak” şeklinde özetlenebilecek bu durum, yüz yüze etkileşimin yerine dijital etkileşimin geçmesiyle oluşan yabancılaşmayı (Hazar, 2011) yeniden gündeme getirmektedir.

7.7. Dijital Kutuplaşmanın Aile İçi Dinamikleri Üzerindeki Rolü Hakkındaki Görüşler

Katılımcıların büyük çoğunluğu, dijital kutuplaşmanın aile içi iletişimi ve uyumu olumsuz etkileyebileceğini belirtmiştir. Örneğin Abdullah Yılmaz (27), “Ebeveynler ve çocuklar aynı evde, ama birbirinden çok farklı içerik dünyalarında dolaşıyor; bu da uzlaşmayı zorlaştırıyor” ifadesiyle, aile fertlerinin bambaşka gerçeklik algıları içinde yaşadıklarına dikkat çekmiştir. Bu durum, ortak dil ve değerlerin aşınmasına neden olarak aile içi dinamiklerde gerginlik ve çatışmaları tetikleyebilmektedir. Benzer şekilde Asuman Gül Özel (59), “Sürekli farklı görüşlerin

manipülatif içerikleriyle karşılaşan bireyler, ev içinde birbirlerinin bakış açısını dinlemek istemiyor” diyerek, dijital kutuplaşmanın aile üyeleri arasında tahammül ve empati eşliğini düşürdüğünü vurgulamıştır.

Bununla birlikte bazı katılımcılar dijital kutuplaşmanın sebebinin sadece internet altyapısı veya sosyal medya algoritmaları olmadığını; aile içinde yeterince yüz yüze ve kaliteli zaman geçirmemenin de kutuplaşmayı hızlandığını savunmaktadır. Gökhan Biçer (38), “Aile üyeleri zaten az görüşüyor, üstelik bu kısıtlı zamanda herkes kendi telefonunda farklı tartışma platformlarında yer alıyor” diyerek dijital kutuplaşmanın bireyselleşme eğilimiyle birleştiğinde aile içi bağları büyük ölçüde zayıflatmış dikkat çekmiştir. Literatürde çevrim içi kamusal ve bireylerin kendilerini daha rahat ifade ettikleri sanal ortamların, yüz yüze ilişkilerdeki etkileşim süresini kısıtladığı ve dolayısıyla kutuplaşmanın derinleşmesine yol açtığı ifade edilmektedir (Törnberg vd., 2021; Van Bavel vd., 2021).

Katılımcıların bir kısmı ise dijital kutuplaşmanın aile içinde önüne geçilemez bir süreç olmadığını, özellikle ebeveyn rehberliği ve iletişimi önceleyen bir aile kültürü sayesinde bu riskin azaltılabileceğini savunmaktadır. Merve Akyüz (20), “Aile olarak ortak etkinlikler planlıyoruz, internetteki farklı görüşleri beraberce tartışıyoruz. Böylece çatışmaya değil, paylaşıma dönüyor” diyerek, kutuplaştırıcı içeriklerin doğru yönetildiğinde aile içi iletişim için bir fırsata dahi dönüşebileceğini belirtmiştir. Bu da literatürde, ailelerin sosyal medyadaki kutuplaştırıcı akışlara teslim olmak yerine diyalog kültürünü güçlendirmesi halinde olumsuz sonuçların hafifleyebileceğini savunan çalışmalarla (Warner vd., 2020) örtüşmektedir.

SONUÇ

Araştırmanın bulguları, dijital teknolojilerin ve sosyal medya platformlarının aile içi iletişim dinamikleri üzerindeki derin etkilerini ortaya koymaktadır. Küresel ölçekte internet kullanımının hızla arttığı, dünya genelinde 5,35 milyar kullanıcıya ulaşıldığı ve kullanıcıların çevrim içi ortamlarda günde ortalama 6 saat 40 dakika vakit geçirdiği verileri (We Are Social, 2024) göz önüne alındığında, bu dijital dönüşümün aile ilişkilerine yansımalarının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Özellikle Türkiye’de yapılan çalışmalar, haftada beş saatten fazla internet kullanımının aile ve

arkadaşlarla geçirilen zamanı azalttığını, bu durumun da aile içi iletişim kalitesinde belirgin düşüslere yol açtığını ortaya koymaktadır (Demir, 2016).

Sosyal medyanın, aile bireyleri arasında yüz yüze etkileşimin yerini alarak duygusal bağları zayıflattığı yönündeki görüşler, katılımcı ifadeleriyle desteklenmiştir. Araştırmaya dahil edilen influencerların görüşlerine göre; sosyal medya, özellikle ebeveyn denetiminin yetersiz kaldığı durumlarda, çocukların sanal dünyaya yönelmesine ve aile içinde paylaşılan ortak değerlerin erozyona uğramasına neden olmaktadır. Dilber (2019) tarafından yapılan bir çalışma, sosyal medya kullanımının aile içi iletişimi olumsuz etkileyerek, çocukların ebeveynlerine karşı saygı ve bağlılık duygularını zayıflattığını belirtmektedir. Buna ek olarak Hazar (2011) sosyal medya bağımlılığı üzerine gerçekleştirdiği çalışmada, gençlerin çevrim içi platformlarda geçirdikleri sürenin artmasıyla, aile içinde yüz yüze iletişim sıklığının azalması ve bu durumun nesiller arası değer farklılıklarını derinleştirdiğini vurgulamıştır.

Araştırmanın bulguları, dijital kutuplaşmanın aile içindeki iletişimde yaratabileceği ayrışmayı da gözler önüne sermektedir. Özellikle sosyal medyada yer alan yankı odası etkisi ve filtre balonları, aile üyelerinin aynı olayları ya da değerleri farklı yorumlamalarına zemin hazırlamakta; bu durum, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde çatışma ve fikir ayrılıklarını artırmaktadır (Pariser, 2011). Aktaş ve Çopur (2018) ise sosyal medya kullanımının eşler arası stres düzeyini yükselterek, aile içindeki genel iletişim kalitesini düşürdüğünü belirtmektedir. Bu bulgular, dijital içerik üretiminin ve influencerların sunduğu çeşitli içeriklerin, aile içindeki norm ve değer aktarımında sapmalara neden olabileceğini göstermektedir.

Öte yandan, bazı katılımcılar sosyal medyanın doğru ve bilinçli kullanıldığında aile içi iletişimi destekleyebileceğine dair umut verici görüşler ortaya koymuştur. Örneğin Esra Karagöz (34) ve Halil Enes Tasasız (23), ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte sosyal medya üzerinden ortak etkinlikler düzenlemesinin aile içindeki duygusal bağı güçlendirebileceğini ifade etmiş; bu durum, dijital medyanın potansiyel olumlu yönlerine işaret etmektedir. Benzer şekilde Merve Akyüz (20) ve Gökhan Biçer (38) dijital ortamların, coğrafi kısıtlamaları ortadan kaldırarak aile bireyleri arasında sürekli iletişim imkânı sunduğunu; ancak bu avantajın yüz yüze iletişimin sağladığı samimiyeti tam anlamıyla yerine koyamadığını vurgulamaktadırlar. Bu durum, aile

içindeki iletişimin hem nicelik hem de nitelik açısından yeniden değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir (Utma, 2020).

Ayrıca, araştırmada influencerların aile içi iletişimdeki etkisi üzerine elde edilen veriler, genç kuşakların sosyal medyada maruz kaldıkları içeriklerin, ailelerine karşı tutum ve davranışlarını önemli ölçüde şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Influencerlar, sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaşp, yaşam tarzları, değer yargıları ve tüketim alışkanlıkları hakkında örnek teşkil etmektedir. Söz konusu durum, özellikle ebeveynlerin dijital medya okuryazarlığının yetersiz kaldığı ailelerde, çocukların sanal dünyadan edindikleri bilgilerin aile içi değer ve normlarla çatışmasına yol açmaktadır (Güven, 2019; Keskin, 2020). Dolayısıyla, influencerların etkisinin aile içindeki kutuplaşmayı derinleştirdiği, çocukların aile bireylerine olan güven ve bağlılıklarını zayıflattığı saptanmıştır.

Sonuç olarak, dijital teknolojilerin ve sosyal medyanın aile içi iletişim üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler yarattığı, ancak genel eğilimin özellikle bilinçsiz kullanım ve yetersiz ebeveyn rehberliği nedeniyle olumsuz sonuçlara zemin hazırladığı söylenebilir. Aile içi iletişimin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi için, dijital medya araçlarının ölçülü kullanılması, ebeveynlerin çocuklarına yönelik bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması ve yüz yüze iletişimi destekleyen aile etkinliklerinin düzenli olarak gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, araştırmada elde edilen veriler, teknolojik dönüşümün aile içi dinamikler üzerinde yarattığı dijital kutuplaşmanın önüne geçmek için stratejik adımlar atılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır (Çeçen vd., 2023; Tuncay & Bozdoğan, 2023). Ayrıca, dijital medya kullanımının hem süre hem de içerik açısından kontrol altına alınması, aile içindeki ortak değerlerin ve normların korunması açısından da kritik bir rol oynamaktadır (Rodopman-Arman vd., 2011).

Bu çalışmanın bulguları, dijital çağın getirdiği iletişim dönüşümünün, aile yapısı ve nesiller arası ilişkiler üzerinde karmaşık etkiler yarattığını göstermektedir. Hem ulusal hem de uluslararası literatürde öne sürülen teorik yaklaşımlar ve ampirik veriler ışığında, ailelerin dijital medya kullanımına yönelik stratejik rehberlik uygulamaları geliştirilmesi; dijital okuryazarlık eğitimlerinin aile içi iletişimin güçlendirilmesinde ve kutuplaşmanın önlenmesinde etkin rol oynayabileceğini

göstermektedir (Hughes Jr & Hans, 2001; Tüfekci, 2017). Sonuç olarak, dijital teknolojilerin sunduğu imkânlardan yararlanılırken, aile bireylerinin yüz yüze iletişim becerilerinin ve ortak yaşam pratiğinin korunması, modern aile yapısının sağlıklı bir şekilde evrimleşebilmesi için elzemdir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, M., & Çopur, Z. (2018). Sosyal medya kullanımının eşler arasındaki strese etkisi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 6, 142–153. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijetsar/issue/40311/423865>
- Apaydın, H. (2001). Aile içi iletişimin çocuğun dinsel gelişimine etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(12–13). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuifd/issue/20303/215548>
- Baloğlu, Ö. Ö. (2023). Teknolojik bir dönüşüm olarak dijitalleşme kavramı. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2(13), 1189–1210. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nevsosbilen/issue/78279/1276723>
- Baran, A. G. (2004). Türkiye’de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 1, 31–42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16660/329634>
- Bayraktutan, F. (2005). *Aile içi iletişim açısından internet kullanımı* [Yüksek Lisans Tezi]. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışır, G. (2015). Kişilerarası iletişimde kullanılan bir araç olarak sosyal medya. *Humanities Sciences*, 10(3), 115–144. <https://doi.org/10.12739/nwsa.2015.10.3.4c0197>
- Çalışır, G. (2015). Medya ve şiddet bağlamındaki çalışmalar üzerine bir derleme. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3(4), 156–166. <https://doi.org/10.14486/intjscs457>
- Çalışkan, N., & Aslenderen, M. (2014). Aile içi iletişim ve siber yaşam: Teorik bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(15), 263–277. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59460/854354>
- Çeçen, A. F., Çokluk, N., Bostancı, M., & Atmaca, S. (2023). Aile kurumuna dijital bir yaklaşım: Dijital aile sözleşmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(22), 66–84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/75637/1206730>
- Cinelli, M., De, G., Morales, F., Galeazzi, A., Quattrociochi, W., & Starnini, M. (n.d.). The echo chamber effect on social media. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(9). <https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118/-/DCSupplemental.y>
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K., & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kurumsal Eğitim*, 1(4), 95–107. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://keg.aku.edu.tr/arsiv/c4s1/c4s1m6.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://keg.aku.edu.tr/arsiv/c4s1/c4s1m6.pdf)
- Del Vicario, M., Vivaldo, G., Bessi, A., Zollo, F., Scala, A., Caldarelli, G., & Quattrociochi, W. (2016). Echo chambers: Emotional contagion and group polarization on Facebook. *Scientific Reports*, 1(6).
- Demir, Ü. (2016). Sosyal medya kullanımı ve aile iletişimi: Çanakkale’de lise öğrencileri üzerine bir araştırma. *JOURNAL OF SELCUK COMMUNICATION*, 2(9), 27–50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19032/201185>

- Dilber, F. (2019). Aile içi iletişimde sosyal medya: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 334–381. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.596980>
- Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 2(2), 105–120. <https://doi.org/10.17932/iau.ejnm.25480200.2018.2/2.105-120>
- Güngör, N., & Aydın, D. (2011). *İletişim kuramlar ve yaklaşımlar* (Siyasal Kitabevi).
- Güven, F. (2019). Medya kahraman ile kurulan parasosyal etkileşim bağlamında kültür ve sürdürülebilirliği. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 12(28), 956–969. <https://doi.org/10.12981/mahder.600581>
- Hazar, M. (2011). Sosyal Medya Bağımlılığı: Bir alan çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2011(32), 151–175. <http://www.huffingtonpost.com/>
- Hughes Jr, R., & Hans, J. D. (2001). Computers, the Internet, and families: A review of the role new technology plays in family life. *Journal of Family Issues*, 22(6), 776–790.
- Kaiser, J., Vaccari, C., & Chadwick, A. (2022). Partisan blocking: Biased responses to shared misinformation contribute to network polarization on social media. *Journal of Communication*, 2(72), 214–240. <https://academic.oup.com/joc/article/72/2/214/6548826>
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59–68.
- Karan, G. (2006). *Anne babalar için internet rehberi*. Epsilon.
- Keskin, A. (2020). Parasosyal etkileşim açısından K-pop ganlığı: Army hayran kültürü üzerinde bir inceleme. *Nönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 1(5), 25–38. www.youtube.com/Bangtan
- Koerner, A. F., & Fitzpatrick, M. A. (2002). Toward a theory of family communication. *Communication Theory*, 1(12), 70–91.
- Kurşun, A., & Görgün, C. T. (2022). “Influencer”: Sosyal medya etkileyicileri sağlık davranışını etkiler mi? *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(8), 211–225. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guiibd/issue/70507/1115200>
- Leiner, B. M., Cerf, V. G., Clark, D. D., Kahn, R. E., Kleinrock, L., Lynch, D. C., Postel, J., Roberts, L. G., & Wolff, S. (1997). *Internet society (ISOC) sll about the internet: A brief history of the internet*. <http://www.acm.org>
- Malone, Y. (2002). Social cognitive theory and choice theory: A compatibility analysis. *International Journal of Reality Therapy*, 1(22), 10–13.
- Nain, H. (2021). Emergence of children as influencers in family consumption decisions – a resource theory approach. *South Asian Journal of Marketing*, 2(2), 130–147. <https://doi.org/10.1108/sajm-06-2021-0080>
- Pankalla, O. M., & Pankalla, A. (2023). Dysfunctions of family communication as an object of incrimination under the criminal code. *Kwartalnik Naukowy Fides Et Ratio*, 2(54), 58–64.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the internet is hiding from you*. Penguin.
- Ren, W. (2023). The influence of screen media usage on child social development: A systematic review. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, 8, 2110–2117. <https://drpress.org/ojs/index.php/EHSS/article/view/4655>
- Rodopman-Arm an, A., Bereket, A., & Ateş, E. (2011). *Kim korkar ergenlikten (gençler ve anne babalar için ergenlikle başa çıkma rehberi)*. Doğan Egmont Yayıncılık.
- Şahin, S., & Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 55–66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbid/issue/38415/445607>
- Tanyeri, E., & Toprak, H. (2020). Nüfuz pazarlaması (influencer marketing) ve satın alma davranışı ilişkisi: Sosyal ağ kullanıcıları üzerinden bir araştırma. *Opus International*

- Journal of Society Researches*, 31(16), 4265–4288.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/opus/issue/57675/714203>
- Törnberg, P., Andersson, C., Lindgren, K., & Banisch, S. (2021). Modeling the emergence of affective polarization in the social media society. *PLoS ONE*, 16(10), 1–17.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258259>
- Tüfekci, Z. (2017). *Twitter and tear gas : the power and fragility of networked protest*. Yale University Press.
- Tümüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543–559.
- Tuncay, P. Y., & Bozdoğan, E. (2023). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve aile içi iletişim arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2(10), 177–195. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etad/issue/82131/1412146>
- Ulusoy, A., & Bostancı, M. (2014). Çocuklarda sosyal medya kullanımı ve ebeveyn rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 1(28), 559–572.
https://jasstudies.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=27059
- Utma, S. (2020). Aile kurumunun dönüşümünde sosyal medyanın etkisi: Aile içi iletişimin dijitalleşmesi. *The Journal of International Social Research*, 13(71), 1–8. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/the-effect-of-social-media-on-the-transformation-of-the-family-institution-digitalization-of-family-communication.pdf>
- Van Bavel, J. J., Rathje, S., Harris, E., Robertson, C., & Sternisko, A. (2021). How social media shapes polarization. *Trends in Cognitive Sciences*, 25(11), 913–916.
<https://doi.org/10.1016/j.tics.2021.07.013>
- Varinder, T., & Priya, K. (2012). *Understanding social media*.
- Warner, B. R., Horstman, H. K., & Kearney, C. C. (2020). Reducing political polarization through narrative writing. *Journal of Applied Communication Research*, 48(4), 459–477. <https://doi.org/10.1080/00909882.2020.1789195>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.